Lo bela kom principo linguala

da

S. QUARFOOD
Prezidanto dil Ido-Akademio

1933

Ido-Centrale (Hermann Jacob)
Soorstr. 75, Berlin-Charlottenburg 9

Preco -,20 M

Lo bela kom principo linguala

da

S. QUARFOOD
Prezidanto dil Ido-Akademio

1933

Ido-Centrala (Hermann Jacob)
Soorstr. 75, Berlin-Charlottenburg 9

Lo bela kom principo linguala

Dro Bakonyi dicas ulloke : „…c radikofinanta: lua aboliso e la supreso di la leda ca co cu (pronuncez : tsa tso tsu !) multe perfektigas Ido e rezultigas fonetiko supera … tam pri facileso kam pri naturaleso.“

Sro B. dicas, ke tsa tso tsu esas leda e nenaturala. Kad il esas justa pri to ? Quo igas litero o vorto bela o leda ? Ka ne la sama sonogrupo esas bela por uli, por altri leda ? L'Angla vorto „pink“ certe sonas al Angli prefere bela, „sheet“ esas indiferenta. Ca vorti trovesas anke en la Sueda ma kom tre shokiva. Kontree „Ido“ dicesas sonar male ad Angli o, plu juste dicite, la vido di ta vorto igas li repugnar. A me, ed a multa altra Idisti, „Ido“ sonas tre bele. L'Ido-vorto ‚tasko‘ kontree

repugnas me, e kredeble nula Suedo sustenis olua adopto. La Germana ‚süss' certe sonas bele a Germani, ma al Greki antiqua ol kredeble esis prefere leda, nam en Greka ol signifikas ‚porko'.

Quo do kreas beleso o ledeso carelate ? La signifiko ed olua asocianta idei ! Sono-komplexi (vorti) qui signifikas ulo bona, vivo-alejanta ed agreabla, ex. ‚amoro, libereso, honoro', sonas bele en omna lingui, pos ke on komprenas oli. Antee esencale ne. Kontree sono-grupi signifikanta lo desalejoza e mala o neagreabla, ex. la nomi di ‚naturalia' (Lat.) (naturalaji), esas leda, irgequa esas lia soni fizikala.

La vokali e la konsonanti forsan diferas kelkete pri beleso, ex. por kanto. Por Sueda oreli l'Italiana sonas kredeble generale plu bela kam l'Angla. Ma me ne esas certa pri to, ke la versi ex. da Dante sonas plu bele ad Angla oreli kam la versi ex. da Tennyson, od inverse. Adminime

ne ante parlernir la stranjera linguo. Erste la kompreno dil signifiko donas ul konsiderinda beleso al vorti.

La vorti dil matrolinguo sonas plu bele kam vorti di stranjera linguo, mem se ica esas tre familiara, nam la vorti dil matrolinguo esas tamen nekompareble plu richa pri povo vekigar idei asocianta.

Me do koaktesas kredar, ke la soni tsa tso tsu per su ipsa ne percepteble influas ye la beleso di ul vorto kompare a la influo dil signifiko e dil valoro dil vorto.

Sro B. tamen asertas, ke ta soni esas leda. To esas vera pri il ipsa. Ma certe esas desfacila pruvar, ke ta soni mustas esar leda pro sua propra qualesi ad omna homi en omna landi. La Germana vorti ex. zart, zärtlich, Zauber, Zierde, Zucker, zulächeln edc. kredeble ne esas leda por la majoritato dil Germani, nam ta vorti mustas vekigar plu o min agreabla senti ed asocianta idei bona che la audanto. Ma li kontenas la sono ts.

Se me videskas mea nomo espelita ‚kvarfud', me shokesas, malgre ke ol esas fonetikale justa. Same me shokesas lektante letro eroroze espelita da poke erudita homo, qua tamen espelis segun la justa pronunco. Me shokesis komence multe da acentizo quale puéro en Ido, pro ke altra acentizo esas familiara a me de la Latina. La impreso di la Sanskrita o Greka, transskribita per la Latina literi, qui en su ipsa esas la maxim bela existanta, aparas a me extreme stranja e plu leda kam la desfacila literi di ex. Sanskrita. Lo same eventis, kande me komence videskis Angla, Franca o Germana espelita fonetikale. Same pri la fonetikala espelo en la stenografsistemo da Melin. Ma pos lernir ol e kompreneskir olua valoro, ol aparas a me tre, tre bela pri l'aspekto. Me esas anke konvinkita, ke Anglo e ti qui savas l'Angla ye l'unesma vido mustas judikar espelo e formi quale ‚vud' vice ‚would', ‚sal' vice ‚shall' edc.

shokanta e leda e tote ne ‚naturala'. Kredeble nula Anglo juus per lektar la klasika verki en ‚Anglic', malgre ke la espelo di ica en su ipsa esas plu simpla e ‚naturala' segun la fakta pronunco.

Pro quo ? Pro ke la judiko dil homi dependas anke de lo kustumala. Pro to la homi judikas, ofte, tante diverse pri lo bela. (Sro Talmey semblas plugrandigar la nombro di z en Ido : -ezo vice -eso).

Altralatere la adheranti di Esp., Occ., Tolero-projeti judikas, ke lia risp. projeti esas ‚bela'. ‚On ya uzis komplete nacionala vorti (do ‚naturala' S. Q.) en ula tale nomata L. I., e la rezultajo es baroka en la lasta grado' (Akerman en Progreso). Li esas certe bela por la adheranti — nam li kustumeskis pri la kruda soni e formi.

Ma en lia judiko ulo altra preponderas. Quo esas to ? La valoro praktikala di mondolinguo en su ipsa, mem se ol ne esus absolute perfekta. Omno quo esas necesa por atingar lia chefa skopo :

Idiomo di Omni por omni ne nur cesas shokar, mem se ol komence facis to, ma divenas pokope familiara e bela.

On do agez tre cirkonspekte pri la egardo di ‚naturaleso‘ o ‚beleso‘ ye l'unesma vido.

Eruditi, qui savas la linguo di meza Europa, experiencas, li dicas, la sento di ‚nenaturaleso‘ o ‚ledeso‘ pro chanjita acentizo od Idigita espelo pri vorti qui esas familiara a li. Ma altra eruditi, che qui admiro pro la geniala simpleso, facileso ed exakteso di Ido preponderas e qui interesas su plu multe por nia chefa tasko unionar omna populi per un linguo ed apertar omna fonti di kulturo ad omni, tote ne shokesas pro l'aspekto di Ido. Semblas ke la majoritato dil Idisti asentas pri co. Same mea kolegi gimnaziala, qui omna savas adminime tri stranjera lingui, e multa altra amiki ed omna ne-eruditi, a qui me docis Ido kom tote nova linguo, ne shokesis. Li ya ne pretendis trovar omno

en Ido egala a lia matrolinguo. Li aceptis kom ‚naturala', ke li mustas sakrifikar kelka hori o semani a lernar nia linguo. De ca nepartisa judikanti di Ido me nultempe audis ulo altra kam admiro pro olua beleso ed eleganteso generala.

Segun lo antee dicita e lektinte kun atenco la artikli da sri S. de Boer, G. Bozzolo e H. D. Akerman en Progreso, la propozo da sro Bakonyi pri c e pri la altra literi semblas a me ne aceptinda per su ipsa e ne avantajoza, kande me konsideras „la subverso lecikala, quan efektigas la propozi da sro B., por eliminar la litero c avan a,o,u" (Bozzolo) sen mencionar altra trubli.

Or, ‚Quarfood ipsa aprobas mea propozi', dicas sro B. Yen la texto da me en Prog. ‚Me tote aprobas vua propozo **pri la trakto** di c k z s ch th e me admiras vu pro to. Me anke tre prizas to, ke Ido en fonetiko proximeskas ad Italiana. Me pregas vu aceptar la tasko

facar kompleta listo dil chanji necesa.'

Esas vera, ke me judikis lore, ke eleganta solvo di la problemo esus posibla. Ma me tote ne, segun lo citita, ante la trakto ed ante la vido dil kompleta projeto aceptis la finala rezultajo.

La Greka admiresas generale pro sua beleso. Or, ,sehr produktiv sind im Griech. die Ausgänge -azo -izo' (pr. atso, itso ! Videz Gr. Gram. da Kaegi). La historiale justa pronunco ne esas tote certa (videz Hirt !). Ma la pronunco -atso -itso edc. ne impedas ni, ex. Suedi, judikar la Greka extreme bela, nome ti qui savas ol ; nam en la oreli dil altri ol kredeble ne efikas specale bela. ,In der späteren griechischen Sprache ist -itso ausserordentlich produktiv'. La Greki do esis tante fora de perceptar ledeso en la sono -atso e specale -itso (e ts avan altra vokali), ke li mem sempre pluse kreis vorti kun ta soni. E tamen forsan nula

populo en irga epoko posedis tam subtila percepto-povo pri lo bela kam li.

Ma por li, quale por le moderna, la Greka linguo ne esis juo di fixa soni de chefe fizikala vidpunto. No ! Ol esas la linguo, qua kontenas la kanti da Homerus, la anmo-emociganta tragedii da Aixchylos, Sophocles ed Euripides. En ta linguo parolis Sokrates koram la tribunalo, la Stoiki pri la vertuo kom la sola prizinda, la ciencisti e l'artisti pri sua epokifanta labori e plu tarde la Sinioro di Nasaret pri la posibleso atingar eterna feliceso mem da le maxim povra.

Pro to ol esas bela.

Ma la granda skopokonformeso dil linguo, olua kapableso expresar omna nuanci dil homala penso e sentimento ed olua relativa facileso multe kontributas a la impreso di lo bela.

Or, Ido ja nun posedas la formala posiblesi expresar omno egale bone ed elegante kam la Greka. A to esas

adjuntita facileso nekomparebla. Quale esas posibla ne admirar nia klasika Ido ? Atencez quante bela ol esas ex. sur la pag. 201–222 en Progreso okt. 32 ! Ibe tre interesanta e valoroza kontenajo aparas en nobla vesto sen kapricoza elizioni edc.

Se ni Idisti donas a nia epoko ulo komparebla a la Greka donacajo pri valoroza kontenajo, se ni per la moyeni di la nuna Ido kreas kulturala komuneso por nia mondo, Ido divenos tante plu admirata pro beleso, quante l'importo di uniono internaciona nuntempa esas plu granda.

On asertas kelkafoye, ke Ido esas ‚monotona'. Repeto di la sama soni sen neceseso, repeto di neutila ornivi en la stilo, la tro-uzo di ula afixi pro la surmeno di la logiko, kande la kuntexto esas suficante klara, od inverse, la iterata uzo di ne distinganta elementi, kande la komuna linguo-uzo Europala donas impreso di monotoneso. Me mencionas

hike nur la kapricoza uzo di la tipo en ‚Procedi di vortifado': -o apud -ado, specale kande ul procedo eventas tam ofte kam la vortifo. La tipo: das Schreiben, le rire ne postulas signo por la nociono -ad-, ‚danso' ne esas egala a ‚dansarto' segun la defino di -ad-, ed irgakaze maxim ofte neutila e tedanta. La granda autoro Talmey semblas ne uzar -ad- en Filologiala Temi, ed ilua stilo esas ne monotona ma posedas ulo ‚naturala', pro ke olua omna elementi esas necesa ed utila por lia skopo. Kontree l'uzo di ‚lu' vice il, el, ol, esas monotona pro manko di distingo dezirinda. Quante min la nura formo dil expresuro okupas la mento dil lektanto, quante plu la kontenajo ipsa salias sola, tante plu desaparas monotoneso. Quante plu klare, simple e facile on, per un sola regardo povas perceptar e komprenar lo tota e la parti di ulo, supervidar ol, dominacar ol, tante plu la kozo efikas bela ye komparo kun la

sama kozo altraloke min reguloza e min supervidebla. Pro to regulozeso ne esas monotoneso tedanta, ma sparo di energio e kontributo a la beleso. Omno ed omni tendencas a regulozeso e simetreso : la homala korpo, la formo dil folii edc. di la sama arboro. On pozas la sidili en skolchambro, la fenestri dil domi, la lumizili alonge la stradi edc. maxim reguloze posible, ma co ne kreas monotoneso qua repugnas, ma lo kontrea. Pozez 64 punti ex. sur papero en reguloza figuro e sur altra papero la sama nombro di punti per pafilo. Qua konto di la punti esas plu facila ? Qua figuro esas la maxim bela ? Irga reguloza figuro esas plu bela, quankam ulmaniere monotona, kam nereguloza amaso di la sama punti.

Ka la aparo di nazo en preske omna vizajo efikas monotona ? Imaginez la beleso di lo kontrea !

En anciena manuskripti de omna speci la espelo dil vorti ne esas reguloza e

monotona ! Ho ve ! Ma malgre la importo por la cienco povar studiar la texti exakte, quala li esas, la editanti sempre regulozigas la espelo dil texti ye la edito. E la texti ne efikas monotona pro to !

Do semblas a me nekontesteble certa, ke ta itero o regulozeso, qua sempre donas la sama signo por la sama nociono, sempre klara, unsenca, forta e facile komprenebla expreso di lo necese expresenda : substantivo, adjektivo, verbo, tempo edc. ne nur ne esas leda monotonceso, ma granda avantajo de belesala vidpunto. La vario pri espelo e signifiko en Angla vorti, por ne nomar altri, ne donas irga avantajo por la beleso di la linguo kompare a la regulozeso di Ido.

On mustas fine agnoskar, ke mondolinguo, ed anke Ido, mustas esar parte naturala, parte arbitriala. Naturala esas Ido ja nun altagrade, pro ke ol esas konstruktita per vivanta vorti ed elementi

tantagrade, ke meze erudita homo en Europa quik komprenas la signifiko dil maxim multa vorti en texto. Nulo impedas adoptar plusa radiki e pokope krear egale granda nuancozeso por la omnadia vivo kam la cienci recevis. Plugrandigo di la nombro dil radiki igus Ido plu ‚naturala'. Ol divenus plu facila en uzo, nam ula libereso sat granda selektar inter vorti, qui esas praktike en ordinara kazi sinonimi, faciligas.

On ankore ne, cetere, parolez pri ‚desfacileso' en linguo, qua, posedanta tanta skopokonformeso, tamen ne postulas plu multa semani por lernesar kam le maxim facila vivanta postulas yari ! On ne devas tro-evaluar ti, qui ne posedas sat bona eruditeso de la populskoli. Por ici on itere devas kompozar la texti maxim facila pri formi e vortaro. To suficas por lia bezoni.

Arbitriala esas en Ido la ideo kompozar artificala linguo de diversa altra lingui,

pluse la manko di ecepti, la logiko derivala, la vortifo, la espelo fonetikala, la unsenceso, la sempre klara distingo inter la gramatikala nocioni e funcioni, la simpleso e facileso. E ca arbitrialeso o ‚nenaturaleso' esas la maxim granda e valoroza havajo di nia bela linguo.

Mikra Buletino

po 1,50 M yare.

La populara I d o – revuo, bunta ilustrita kayeri.

La maxim difuzita Ido-monatalo!

MB aparas sempre precize, kun omna aktuala Ido-informi! —

Omnu lektas

Mikra Buletino

Mikra Buletino

Kontenajo

MB es neutra e tamen mediacas opinioni ; ol kontenas literaturaji, artikli populare ciencala, teknikala, filozofiala ed universala, ed imaji amuziva ed instruktiva. Pluse, omna informi — koncentrita — pri la Ido-movado.

Aparo-maniero

MB, fondita en 1923, aparas reguloze ye la komenco di omna monato. Redaktala klozo sempre ye la 15-a di la monato precedanta.

Formato ed ampleso

MB aparas en la formato 10,5x14,8 cm (Din A 6), omna nro sur 12 pagini ed en kovrilo.

Anunci

MB es la maxim difuzata Ido-monatalo ; en ol mikra anunci kustas 0,50 M la unesma 10 vorti, omna plusa vorto 0,05 M. Uzez la MA !

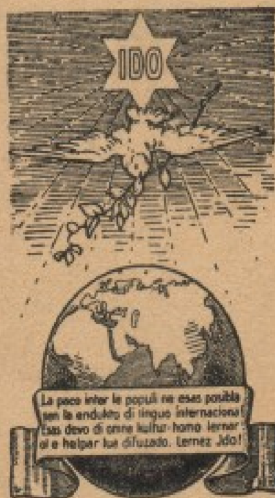
Separata imprimuri

Separata imprimuri di artikli aparinta en MB kustas singla pag. ye ed. de 100 ex. 3,— M.

Abonpreci ye sendo ad un adreso

1 abono	1,50 Mark	20 aboni	14 Mark
5 aboni	5,00 Mark	50 aboni	24 Mark
10 aboni	8,00 Mark	100 aboni	40 Mark
15 aboni	11,50 Mark	Abonez por la grupo !	

Ido-Centrale (Hermann Jacob)
Soorstr. 75. Berlin-Charlottenburg 9

IDO
La paco inter le populi ne esas posibla
sen la enduko di linguo internaciona!
Esas devo di omna kultur-homo lernar
ol e helpar lua difuzado. Lernez Ido!